

Н. В. Сібільова, канд. юрид. наук, доцент,
завідувач відділу дослідження проблем слідчої,
прокурорської та судової діяльності.
Інститут вивчення проблем злочинності
АПРН України

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВОСУДДЯ»

У юридичній науці є поняття, зміст яких є незмінним, попри те що вони застосовуються з часів, які за давниною не піддаються вимірюванню.

Інші поняття, навпаки, незважаючи на незмінність вербального¹ вираження, потребують з'ясування їх змісту, оскільки семантичне² їх значення під впливом різних чинників, у тому числі і появи нової парадигми, може втратити первісний зміст або суттєво його змінити. Як вірно зазначається, правові поняття завжди характеризуються відносною статичністю, завершеністю, тому що вони досить чітко фіксують певний рівень знань про найбільш загальні та істотні риси і властивості державно-правових явищ того чи іншого виду. Однак статичність правових понять не абсолютна, бо, як і всі наукові поняття, їм властивий відносний динамізм, вони мають тенденцію до розвитку й удосконалення відповідно до поглиблення знань про об'єктивну дійсність³. Про потребу враховувати таку тенденцію більш ніж сто років тому писав М. М. Коркунов, торкаючись загальних та специфічно-юридичних прийомів тлумачення. Він зазначав, що кожне письмове джерело містить «людську думку, виражену словом... Але й думка і слово підпорядковуються відомим правилам: логічним і граматичним... Логічні правила незмінні, але ті понят-

¹ Слово – основна структурно-семантична одиниця мови, яка служить для називання предметів та їх якостей (див.: Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 464.).

² Семантика – зміст, інформація, що передається мовою або якою-небудь її одиницею (словом, словосполученням) / Там само. – С. 438.

³ Панов М. І. Проблеми формування понятійного апарату юридичної науки: методологічні аспекти // Вісник Академії правових наук України. 36. наук. праць. – Х.: Право, 2003. – № 2 (33) – 3 (34). – С. 57.

тя, якими оперує логічне мислення, змінюють свій зміст, їх розуміють по-різному. Тому при витлумаченні норм слід звертати увагу на зміну значень понять, що містяться в них»¹.

До таких понять належить поняття правосуддя, значення якого перебуває у стислому кореляційному зв'язку з поняттям «право».

Відомо, що поняття – це одна з форм мислення, тому природно, що цьому феномену присвячена значна кількість досліджень з проблем методології наукового пізнання, які здійснювали П. В. Копнін², В. І. Кураєв³, В. О. Штофф⁴, П. В. Попов⁵, В. С. Готт, А. Д. Урсул⁶ та інші вчені-філософи.

Розробки загальної теорії поняття мали своє продовження в різних галузях конкретних знань, зокрема в юридичній науці.

Так, питаннями логічного аналізу деяких понять права, зокрема «злочину» та «складу злочину», присвятив своє дослідження В. О. Жеребкін⁷, проблеми методології і методики правознавства вивчав науковий колектив під керівництвом Д. А. Керімова⁸, способи утворення правових понять і категорій та їх теоретичні функції були однією з проблем, які досліджувалися В. М. Сирих⁹. В останні роки

¹ Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права / Предисловие докт. юрид. наук, проф. И. Ю. Козлихина. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – С. 416.

² Копнин П. В. Гносеологические и логические основы науки. – М.: Мысль, 1974. – С. 567.

³ Кураев В. И. Диалектика содержательного и формального в научном познании. – М.: Наука, 1977. – С. 160.

⁴ Штофф В. А. Проблемы методологии научного познания. – М.: Высшая школа, 1978. – 269 с.

⁵ Диалектика как методология научного познания / Под ред. П. В. Попова. – М.: Высшая школа, 1978. – 288 с.

⁶ Готт В. С., Урсул А. Д. Общенаучные понятия и их роль в познании. – М.: Знание, 1975. – С. 64.

⁷ Жеребкин В. Е. Логический анализ понятий права. – К.: Вища школа, 1978. – 152 с.; Його ж. Содержание понятий права (логико-юридический анализ): Автореф. дис... на здобуття наук. ступ. д-ра юрид. наук. – Х., 1980. – С. 30.

⁸ Проблемы методологии и методики правоведения. Ред. кол. Д. А. Керимов, В. Н. Кудрявцев, И. С. Самошенко, Н. М. Кейзеров – М.: Мысль, 1974. – 203 с.

⁹ Сырых В. М. Логические обоснования общей теории права: В 2 т. – Т. 1. Элементарный состав. – М.: Юридический дом «Юстицинформ», 2000. – 528 с.

проблеми понятійного апарату юридичної науки досліджують М. І. Панов¹, П. М. Рабінович².

Методологія науки виходить з того, що в понятті є об'єктивна основа його існування, якою визначаються конкретні явища, процеси, їх окремі якості, які знаходять свій вияв у думці. Отже, поняття — це є думка, сформована у вигляді судження, яка має відповідати відбитій ним дійсності. Конкретні явища, зв'язки та якості мають назву предмета поняття.

Екстраполюючи вказані вихідні положення у сферу права, слід визнати, що предметом правових понять є всі правові явища і правові процеси. До правових процесів належать право, правотворчість, правозастосування, правосвідомість, правосуддя, судочинство тощо.

Усі правові поняття мають свій зміст, який складається з певної сукупності ознак, що відокремлюють його від інших понять, навіть споріднених. Виявлення ознак правового поняття, встановлення їх сукупності є необхідною передумовою розробки його дефініції. Визначення понять є складовою формування і накопичення знання, зокрема знання у сфері права. Причому між змістом поняття і його визначенням має існувати детермінований зв'язок, який забезпечує при еволюції змісту поняття одночасну еволюцію його дефініції. Що ж до терміна, яким вербально позначається те чи інше поняття, то він може існувати і без будь-яких змін. Наприклад, поняття «потерпілий» в термінологічному плані не зазнало ніяких змін з часу свого запровадження в науковий обіг та законодавство, а за своїм змістом пройшло шлях від статусу, прирівняного до статусу свідка, до статусу самостійного учасника кримінального судочинства, який має певні права та законні інтереси і процесуальний інтерес якого може впливати на хід та результати процесу.

Як вірно зазначив В. М. Сирих, зміст поняття має конкретно історичний характер і може змінюватися в міру розвитку, удосконалення предмета чи процесу, які воно відбиває³.

Вказане дослідження присвячене аналізу еволюції поняття правосуддя як визначальної категорії юридичної науки

¹ Панов Н. Вказана праця.

² Рабінович П. М. О понимании и определениях права // Правоведение. — 1982. — № 4.

³ Сырых В. М. Там само. — С. 335.

взагалі і судового права зокрема, його ознак і прогнозування наслідків такої еволюції.

Поняття правосуддя є елементом понятійного апарату не тільки наук, предметом яких є розробка теоретичних основ організації й функціонування судової влади, а й інших юридичних наук. Природно, що це поняття є також надбанням загальної теорії права. Однак розкриття змісту цього поняття та виявлення його ознак здійснювалося переважно в науках процесуального права та судоустрою.

Визначення цього поняття у зв'язку з його ключовим значенням для опанування як проблемами певної науки, так і навчальної дисципліни є невід'ємним атрибутом кожної роботи, яка присвячена або організації, або функціонуванню судової влади. В останні роки ці проблеми на монографічному рівні досліджували І. Л. Петрухін¹, Є. Г. Лук'янова², В. А. Ржевський, Н. М. Чепурнова³, С. К. Загайнова⁴, М. В. Вітрук⁵, В. А. Лазарева⁶. Проте з перелічених досліджень лише в розробках В. А. Лазаревої, В. А. Ржевського та Н. М. Чепурної розглядався зміст поняття правосуддя, але крізь призму однієї з функцій судової влади.

Аналіз існуючих визначень правосуддя дає змогу виокремити в них постійні (стабільні) і перемінні (динамічні) ознаки. До останніх, на нашу думку, належать ті, які відбивають панівні на той чи той час у науці ідеологічні та правові доктрини.

До ідеологічних доктрин, які правила за підґрунтя визначення природи правосуддя, слід віднести визнання суду як органу боротьби зі злочинністю, що був покликаний охороняти

¹ Петрухин И. Л. Правосудие: время реформ. — М.: Наука, 1991. — 208 с.

² Лукьянова Е. Г. Теория процессуального права. — М.: НОРМА, 2003. — 240 с.

³ Ржевский В. А., Чепурнова Н. М. Судебная власть в Российской Федерации: конституционные основы организации и деятельности. — М.: Юрист, 1998. — С. 44 — 71. — 216 с.

⁴ Загайнова С. К. Судебный прецедент: проблемы правоприменения. — М.: НОРМА, 2002. — 176 с.

⁵ Витрук Н. В. Конституционное правосудие. Судебное конституционное право и процесс: Учебное пособие для вузов. — М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1998. — 383 с.

⁶ Лазарева В. А. Судебная власть. Судебная защита. Судебный контроль: понятие и соотношение: Лекции-очерки. — Самара: Самар. гуманит. акад., 2000. — 64 с.

від будь-яких посягань державний і суспільний устрій, політичні й економічні основи держави, права і інтереси громадян.

До правових доктрин, які панували за радянських часів і теж були теоретичною основою для визначення природи правосуддя, була позитивістська доктрина права. Позитивістська доктрина права зробила визначальний внесок в розробку категоріально-понятійного апарату юридичної науки. Сформульовані в ній доктринальні положення про джерела, систему і структуру позитивного права, способи його тлумачення, про належні форми правотворчості, правозастосовної діяльності мають пізнавальне значення для представників усіх напрямків доктринального трактування права¹. Але весь цей інструментарій юридичної науки розроблявся з легістських позицій, коли закон і право визначалися тотожними явищами. Тому, незалежно від вербального застосування в дефініції правосуддя термінів «закон» або «право», автори визначення охоплювали цими термінами одне і те саме поняття. Проте стабільні ознаки природи правосуддя, звісно, змін не зазнавали. Загальновизнаним вважалося, що правосуддя здійснює лише суд, правосуддя є видом державної діяльності, оскільки суд є носієм державної влади, сутність правосуддя полягає в застосуванні норм права до певних правовідносин. Зміст останнього елемента, який визначає природу правосуддя, є, на наш погляд, ключовим в пізнанні еволюційних процесів зміни його природи.

По суті кажучи, при пануванні легістського (позитивістського) розуміння природи права та невизнанні існування самостійної незалежної судової влади як однієї з державоутворюючих інституцій діяльність суду при розгляді справ і винесенні судового рішення може називатися правосуддям лише як данина поняттю, що має значну історію і є на побутовому рівні усталеним у свідомості людей. Якщо бути термінологічно точним, то зміст діяльності, що здійснюється судом за таких чинників, є законосуддям: суд лише застосовував закон. Безумовно, не слід вважати цю діяльність примітивною. Розроблені позитивістською доктриною права види і способи тлумачення законів широко використовувалися у «право-

¹ *Нерсесянц В. С.* Общая теория права и государства. — М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1999. — С. 385.

застосовній» практиці для з'ясування змісту конкретних норм. Правила застосування аналогії закону та аналогії права надавали суддям можливості в разі прогалинності вирішувати складні проблеми застосування. Прикладом комплексного використання вказаного інструментарію є визначення (хоча і не всіх, але лише деяких) структурних елементів статусу особи, яка вже засуджена за вчинення злочину, але має бути допитаною в суді у зв'язку з суперечностями в показаннях співучасника, відносно якого справу раніше було виокремлено у зв'язку з його розшуком.

Судова практика у таких справах не була однаковою, нею були вироблені різні процедури залучення засудженого до розгляду справи: або як обвинуваченого, або як свідка. Перед Верховним Судом, у зв'язку з відсутністю законодавчого врегулювання статусу такої особи, постала необхідність розробки єдиних підходів. Оскільки норми, яка б у межах кримінально-процесуального закону регулювала схожі відносини, не було, суд виходив з принципів галузі права, а саме: ніхто не може бути двічі обвинувачений у вчиненні одного і того самого злочину; обвинувачений не зобов'язаний свідчити проти себе; докази, що мають бути покладені в основу вироку, повинні бути отримані з додержанням процесуальної форми, яка є нормативною гарантією дотримання прав учасників судочинства. Керуючись цими принципами, Верховний Суд визнав, що такі особи мають бути допитані за правилами допиту свідка, але без попередження їх про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за дачу завідомо неправдивих показань.

Можна дискутувати з приводу того, чи мав право Верховний Суд формулювати правоположення, яке за суттю визначає статус особи в кримінальному судочинстві і процедуру отримання його показань, але безспірно, що при формулюванні своєї позиції судді керувалися професійною правосвідомістю.

Отже, правосвідомість суддів має важливе значення у правозастосовній практиці.

Проблема правосвідомості ніколи не стояла на узбіччі стратегічних напрямків розвитку правової науки. Одному з її видів — професійній правосвідомості — завжди приділялася увага, але найбільший науковий інтерес до неї припав на

60 — 70-ті роки, коли ціла плеяда вчених — фахівців у галузі кримінально-процесуального і судоустрійного права — визначала природу, структуру і функції професійної правосвідомості¹.

Оцінка ролі і місця правосвідомості в структурі правосуддя не була однаковою.

Одним із послідовних та активних прибічників важливої ролі правосвідомості в правозастосуванні, а особливо в правосудді, був А. Я. Вишинський. Логіка його обґрунтування і запропонованих висновків і сьогодні становлять науковий інтерес. Він вважав: «Система філософських, політичних, правових поглядів судді відіграє важливу роль у його ставленні до дійсності, у сприйнятті й оцінці тих чи інших фактів. Правосвідомість судді корегує застосування закону завжди, внаслідок своїх формальних якостей, більш абстрактного, такого, що алгебрично належить до життєвих явищ, ніж це прийнятно в судовій практиці»².

Якщо вказані положення вилучити з їхнього контексту і залишити без ідеологічного забарвлення типу «соціалістична правосвідомість радянського судді», то вони сприймаються як думка сучасного вченого-юриста, прибічника лібертарно-юридичного типу праворозуміння. Проте саме ідеологічне забарвлення, в основу якого були покладені ціннісні орієнтири соціалістичного світосприйняття та теоретичне обґрунтування визнання обвинуваченим своєї вини як найдосконалішого доказу, дали методологічну основу для зловживань у правозастосовній практиці, завдяки чому ім'я автора ввійшло в історію держави як уособлення інквізиції ХХ століття.

Цей сумний негативний досвід підкреслює значущість правосвідомості у правозастосовній діяльності і, зокрема, у правосудді, але він не відвернув науковців від необхідності

¹ *Грошевой Ю. М.* Профессиональное правосознание судьи и социалистическое правосудие. — Х.: Вища школа, 1986. — С. 184; *Соколов Н. Я.* Правосознание юриста: понятие, сущность, содержание / Советское государство и право. — 1983. — № 10. — С. 19–26; *Томаш Андреш.* Судья и общество. Диалектика правосознания и правоприменения. — М., 1980. — С. 140.

² *Вышинский А. Я.* Теория судебных доказательств в советском праве. — М.: Государственное издательство юридической литературы. — С. 181.

досліджень цього об'єктивно існуючого правового явища, хоча і мав своїм наслідком відсутність у багатьох визначеннях правосуддя такого його елемента, як правосвідомість.

На таку непослідовність звернув увагу Ю. М. Грошевий, який, поділяючи точку зору Т. Н. Добровольської, теоретично обґрунтував об'єктивну природу такої якості правосуддя, як правосвідомість суддів, яка визначає місце суб'єктивного фактора в цьому виді державної діяльності¹.

Правосвідомість — це форма усвідомлення права як специфічного явища соціальної дійсності. Від рівня розвитку професійної правосвідомості судді, від змісту і характеру притаманних йому юридико-ціннісних установок і орієнтації значною мірою залежить якість діяльності судової системи і в цілому функціонування судової влади. Правосвідомість суддів має відповідати сучасним вимогам науки і практики, характеризуватися глибиною знань принципів і норм права, навичками їх застосування.

Одним із визначальних складових правосвідомості є праворозуміння. В. С. Нерсесянц зазначає, що «історія і теорія правової думки і правознавства пройняті боротьбою двох протилежних видів праворозуміння. Ці два типи розуміння права і трактування поняття права умовно можна визначити як юридичний (від *jus* — право) і легістський (від *lex* — закон) типи праворозуміння і поняття права... Згідно з легістським підходом, під правом розуміють продукт держави (його влади, волі, розсуду); право — наказ (правило, норма, акт) офіційної (державної) влади... Для юридичного типу праворозуміння характерно (в тому чи іншому варіанті) розрізнення права й закону, при цьому під правом розуміють щось об'єктивне, що не залежить від волі і угляду офіційної (державної) влади»². У межах цього типу праворозуміння В. С. Нерсесянц розвинув лібертарно-юридичний підхід, в якому виходить з відмінності права і закону (позитивного права) і під правом (в його відмінностях і співвідношенні з законом) має на увазі не природне право, а буття і нормативне вираження принципу формальної рівності (як сутності і відмінної ознаки принципу права). Причому принцип формальної рівності

¹ *Грошевий Ю. М.* Там само. — С. 15.

² *Проблемы общей теории государства и права / Под общ. ред. В. С. Нерсесянца.* — М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1999. — С. 136–137.

розкривається як єдність трьох основних компонентів правової форми: абстрактно-формальної визначеності норми і міри рівності, свободи і справедливості¹.

Отже, згідно з лібертарно-юридичним праворозумінням, право — це форма відносин рівності, свободи і справедливості. Всюди, де є чинним принцип формальної рівності і норм, що його конкретизують, там є право, правова форма відносин.

На наявність свободи, як елемента, що характеризує поняття «право», вказував ще сто років назад Євген Миколайович Трубецькой: «Кожне право включає елемент свободи... Де зовсім немає свободи, там взагалі не може бути ніякого права... Однак свобода, як суб'єктивний особистий елемент права, не вичерпує собою його сутності... Право нерозривно пов'язане не тільки з існуванням окремої особи, але й з існуванням суспільства. Тому поряд з особистим елементом свободи право включає інший суспільний елемент, правило поведінки або норму, що обмежує свободу окремої особи». Отже, на думку Є. М. Трубецького, «право — це зовнішня свобода, надана і обмежена нормою»².

До висновків щодо структурних елементів поняття права, які в цілому збігаються з позицією Є. М. Трубецького та В. С. Нерсесянца, дійшли у своєму вельми цікавому дослідженні П. Рабинович і Т. Дудаш³. Вони аналізували проблему праворозуміння (поняття права) в ракурсі, який є дуже оригінальним для правознавців: за допомогою герменевтичного інструментарію в поєднанні його з положеннями лінгвістики вивчали мовну грань процесу правоназвання. Ними висунута гіпотеза, згідно з якою не лише власне праворозуміння обумовило називання поняття про певне соціальне явище словом «право», але й, навпаки, саме правоназвання являє собою необхідну (хоча й недостатню) детермінанту того чи іншого праворозуміння. Виходячи з того, що право-

¹ Проблемы общей теории государства и права. — С. 137.

² Трубецькой Е. Н. Энциклопедия права. — Санкт-Петербург: Лань, 1998. — С. 19 — 21.

³ Рабинович П., Дудаш Т. Правоназви як закономірний прояв праворозуміння (за матеріалами дослідження індоєвропейської мовної сім'ї) // Вісник Академії правових наук України. — 2004. — № 4 (39). — С. 12—22.

називання у природних мовах можна визначити як процес і результат закріплення за мовним знаком певної ознаки поняття про практично значущу властивість того явища, що є об'єктом праворозуміння, вони отримали результати, які свідчать, що в період, коли відбувалися номінаційні процеси в індоєвропейській мовній сім'ї, правоназви мали такі денотативні віднесеності:

— явище, яке має властивість (здатність) спрямовувати, в нормувати поведінку людини в суспільстві;

— явище, атрибутом якого є свобода;

— явище, яке стало предметом оцінювання як «справедливе — несправедливе» і було визнане справедливим;

— явище, яке спрямовує людську поведінку в такому напрямку, аби вона оцінювалася як справедлива¹.

Вказані результати дали змогу виявити два різновиди правоназв, кожен з яких прямо корелює з відповідним типом праворозуміння — позитивістським або природним. У правоназвах деяких мов можна побачити певні модифікації (комбінації) основних типів праворозуміння. Так, у германських і слов'янських мовах правоназви позначають поняття про такі явища, які здатні ззовні спрямовувати поведінку в бік справедливості (правди)².

Сформульована сучасною наукою нова доктрина праворозуміння (поняття права) має статус суб'єктивного погляду певної групи вчених, якщо вона не реалізується у правозастосовній діяльності судових органів.

Визначальну роль у формуванні нового підходу до поняття права і становлення правосвідомості суддів відіграють ті органи судової влади, рішення яких або за Конституцією та законами, або за їх авторитетом визначають єдність судової практики.

На наш погляд, такими принциповими, визначальними рішеннями стали рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення окремих положень ч. 1 ст. 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) від 1 грудня 2004 року (спра-

¹ Рабинович П., Дудаш Т. Правоназви як закономірний прояв праворозуміння (за матеріалами дослідження індоєвропейської мовної сім'ї). — С. 15 — 20.

² Там само. — С. 22.

ва № 18-РП/2004) та рішення Верховного Суду України від 3 грудня 2004 року про визнання дій Центральної виборчої комісії по встановленню результатів повторного голосування з виборів Президента України та складання протоколу про результати повторного голосування з виборів Президента України як неправомірних (справа № 6-388-1 інст. 2004 р.).

Науковий аналіз вказаних рішень не є предметом цієї статті, однак, на нашу думку, їх об'єднує відчутна присутність у правосвідомості суддів нового уявлення про право, що знайшло свій вияв як у мотивувальній, так і в резолютивній частинах постановлених ними рішень.

Отже, роль правосвідомості у здійсненні правосуддя є одним з визначальних складових елементів. Сутність поглядів судді на природу права, знання його основ і принципів дає йому змогу при вирішенні справи оцінювати правовий зміст закону, який підлягає застосуванню, і приймати рішення, керуючись принципом верховенства права. Таким чином, до ознак правосуддя потрібно включати такий елемент, як правосвідомість, а також виокремлювати таку ознаку, яка розкриває, що правосуддя — це не просто вид державної діяльності, а спосіб реалізації судової влади — однієї з інституціонально-конституціональних основ існування держави як правового явища.

Рекомендовано до опублікування сектором дослідження проблем судової діяльності (протокол № 1 від 26 січня 2005 р.).

*Рецензент — кандидат юридичних наук
І. Є. Марочкін*

ЗАКОНОПРОЕКТНІ РОБОТИ

М. В. Буроменський, д-р юрид. наук, професор,
член-кореспондент АПрН України,
провідний науковий співробітник;
В. М. Стешенко, канд. юрид. наук,
провідний науковий співробітник;
Р. Б. Хорольський, канд. юрид. наук,
науковий співробітник.

Інститут вивчення проблем злочинності
АПрН України.

Ю. В. Щокін, канд. юрид. наук;
О. В. Касинюк, асистент.

Національна юридична академія України
імені Ярослава Мудрого

РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЗМІН І ДОПОВНЕНЬ ДО ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ ЩОДО «ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ» В ГАЛУЗІ БОРТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ¹

Актуальність цього питання обумовлена низкою чинників. *Перший* з них полягає в об'єктивних процесах глобалізації світових відносин — глобалізація чимдалі набуває більших темпів, мало не безперешкодно долає державні кордони і невідворотно супроводжується чимдалі інтенсивнішим

¹ Планове наукове дослідження за темою «Розробка пропозицій змін і доповнень до законодавчих актів щодо «Державної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» у галузі боротьби зі злочинністю» виконано відповідно до Комплексної програми профілактики злочинності на 2001–2005 роки, затвердженої Указом Президента України від 25 грудня 2000 року № 1376/2000, яку включено до плану досліджень Академії правових наук України та Інституту вивчення проблем злочинності.

© *М. В. Буроменський, В. М. Стешенко, Р. Б. Хорольський, Ю. В. Щокін, О. В. Касинюк*, 2005